

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta

Alfonz Bednár svojej dobe a dnešku (Spomienky a literárnovedné reflexie)

Editorka

Kristína Krnová

BELIANUM

Banská Bystrica 2014

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta

Editorka
Kristína Krnová

**Alfonz Bednár svojej f oboe a dnešku
(Spomienky a literárnovedné reflexie)**

Banská Bystrica 2014

Prof. PhDr. Kristína Krnová, CSc. (editorka)

Alfonz Bednár svojej dobe a dnešku
(Spomienky a literárnovedné reflexie)

Recenzenti:

prof. PhDr. Ladislav Čúzy, CSc.

doc. PaedDr. Jozef Tatár, PhD.

ISBN 978-80-557-0811-9

OBSAH

Predhovor	5
Július Vanovič Reč pri odhaľovaní pamätnej tabule Alfonza Bednára v Neporadzi 23. augusta 2009	9
Vladimír Petřík Alfonz Bednár – prozaik v trvalej opozícii	16
Viera Žemberová Literárnovedné návraty k Alfonzovi Bednárovi	21
Ján Vilikovský Prekladajúc Hemingwaya	29
Jana Tesařová Alfonz Bednár – prekladateľ	41
Klára Buzássyová Pokus o sociolingvistickú analýzu románu Alfonza Bednára <i>Ako sme sušili bielizeň</i>	49
Kristína Krnová Baladickosť románu <i>Sklený vrch</i> a jej sémantické aspirácie	70

Gabriela Mihalková

Naračné stratégie v kratších epických textoch Alfonza Bednára 85

Jaroslav Vlnka

Chronotopy vo vojnových prózach Alfonza Bednára 98

Kristína Krnová

Tematizácia osamelosti v románe Alfonza Bednára *Ad revidendum, Gemini* 110

Katarína Bednárová

List 128

PREDHOVOR

Záujem zostaviť publikáciu venovanú stému výročiu narodenia Alfonza Bednára (14. október 1914) vyplynul celkom prirodzene z presvedčenia, že kľúčová postava našich literárnych, ba širšie – kultúrnych dejín druhej polovice 20. storočia si takúto pozornosť nielenže zaslúži, ale že my, ktorí si ho v „zásvetí“ neprestávame oslovovať, lebo mravné poslanstvo jeho diela sa zlialo s našou vlastnou duchovnou výbavou a dôvodov na tieto „zátrochovské“ dialógy je čoraz viac, sme mu týmto povinní.

Samotný titul zborníka – *Alfonz Bednár svojej dobe a dnešku (Spomienky a literárnovedné reflexie)* – otváral možnosti tvorivo rozvinúť (doplniť, prehĺbiť) doterajšie výskumy spisovateľovej permanentnej polemiky s dobou, v ktorej žil a tvoril, a to aj napriek tomu, že téme boli venované dve monografie (Plutko – 1986, Vanovič – 2003). A rátať sa aj s osobnými spomienkami na autora. Priebežne sa však ukázalo, že tieto očakávania sa nenaplnia, že sú nereálne hneď z niekoľkých dôvodov, napríklad preto, lebo Bednárových žijúcich súčasníkov ubudlo a do zámerov tých, ktorí plánovali prispieť do tejto knihy, zasiahli nepredvídané okolnosti alebo rezignovali na zmysluplnosť podobných počínov. Lenže rezignácia na rozdiel od zložitosti položenia osobností generačne blízkych spisovateľovi nie je štandardnou životnou situáciou; javí sa skôr ako dôsledok narastajúcej duchovnej prázdnoty a v odbornom prostredí aj ako paralyzujúce vedomie zanedbateľného významu národnej kultúry i vied, ktoré ju reflektujú, v spotrebne a technokraticky orientovanej realite.

Iným dôvodom „polemizujúcim“ s možnosťou dôsledného obsahového naplnenia titulu je fakt, že Bednárovo dielo je nadčasové, že tento prozaik nebol dobovým autorom, čo znamená, že tak, ako patril „svojej dobe“, patrí aj dnešku. Jeho mravne odôvodnený spoločenský kriticismus má totiž i prognostický rozmer, ktorého aktualizčný potenciál sa potvrdzoval priebežne a hrozivo platí aj dvadsaťpäť rokov po jeho smrti, ba vzhľadom na životaschopnosť ľudskej hlúposti, zasahujúcej „mlčiach a trpiach“, bude platiť naďalej. Okrem toho, samotná „spisovateľova doba“ – čas jeho fyzickej prítomnosti – bola rozprestretá na ploche takmer celého storočia; autor, podobne ako niektoré postavy jeho posledných kníh, je jeho rovesníkom a práve ono svojím dramatickým životopisom determinovalo aj Bednárovo skeptické poznanie, ktoré na jeho adresu vyslovil:

„Toto storočie naozaj nevyzerá dobre, možno o ňom povedať, že takého strašného storočia ešte nebolo v dejinách – nikdy nebolo toľko ľudského utrpenia na svete, a nezavinilo ho nijaké mimofudské kataklizmy, iba kataklizmy vymyslené a zorganizované človekom. A len proti človeku. (...) A ešte nikdy nebol v dejinách taký stav ako dnes, myslím na všetudskú hrôzu z blížiacich sa globálnych katastrof – nebude vody, nebude kyslíka, nebude ozónu, príde atómová smrť. A pri tomto všetkom násilie neprestáva, ľudia ho páchajú na ľudoch ďalej.“¹

Je súčasne pravdou, že práve možnosti aktualizácie Bednárovho diela ponúkali príležitosť generačne odľahlejším bádateľom reagovať, čo sa však uskutočnilo v menšej miere, než sa očakávalo. Súčasný akademický svet žije totiž v ekonomickom režime, ktorý svojím spôsobom rozhoduje aj o tematickej orientácii výskumu a o jeho publikačnej prezentácii, keď sa dôrazne preferujú tie výstupy, ktoré sa **oplácajú**, a to bez ohľadu na ich zmyslupnosť a reálny prínos pre danú výskumnú oblasť. Absurdnosť situácie bolestne zasahuje predovšetkým skúmanie národnej literatúry vrátane témy Alfonz Bednár. Akoby nezáležalo ani na pamäti, ani na kontinuite...

Toto všetko sme zohľadňovali pri zostavení publikácie, keď sme do jej obsahu zaradili popri pôvodných textoch aj také, ktoré sa v podmienkach zbavených niekdajších ideologických rámcov a po smrti A. Bednára venovali výskumu jeho prózy (K. Buzássyová, K. Krnová – *Sklený vrch*). Úvodný text J. Vanoviča má špecifický charakter, čo vyplýva už z jeho názvu, a spolu s poslednou obsahovou jednotkou vytvára osobnejší rámec celého diela.

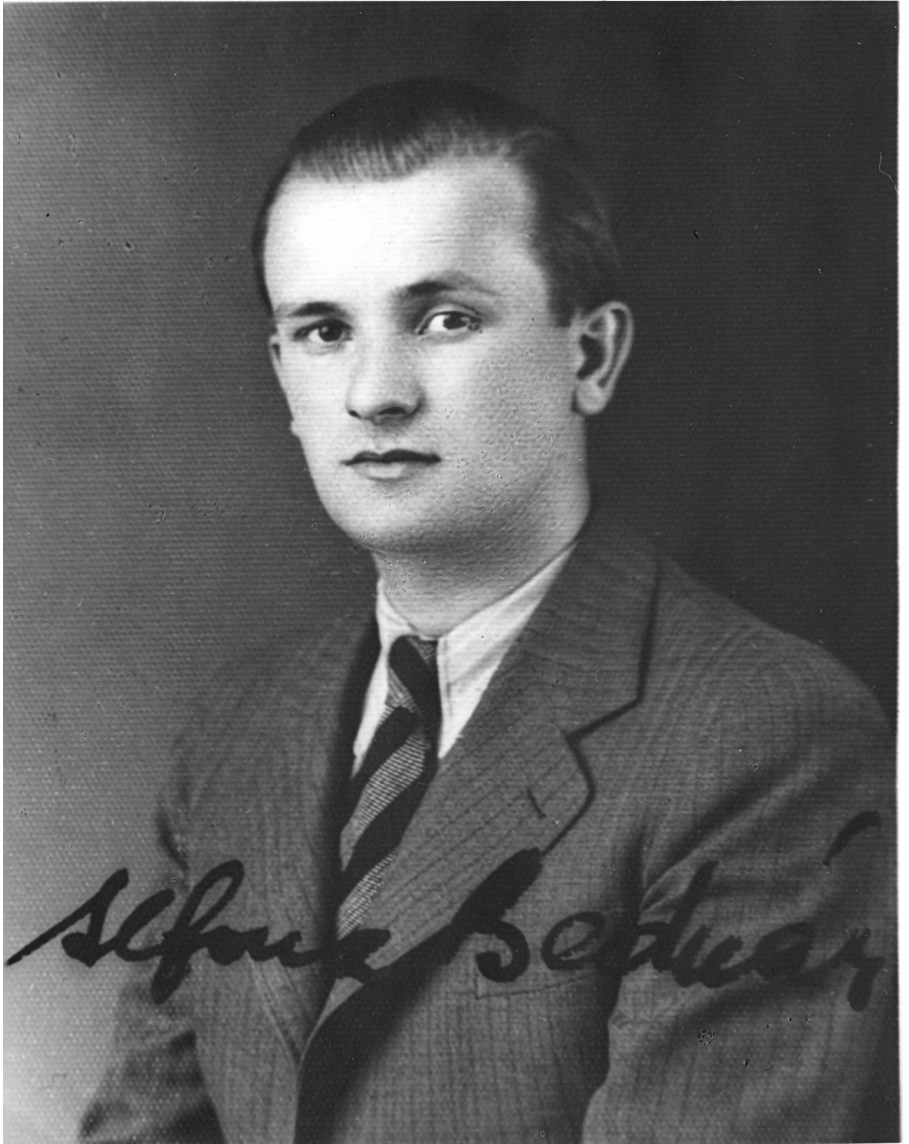
Teší nás, že náš publikačný zámer podporila a ochotne s nami spolupracovala dcéra Alfonza Bednára, Katarína Bednárová, autorka textu, ktorý, ako sme už spomenuli, knihu uzatvára.

Vďaka patrí všetkým autorom, ktorí sa v našej publikácii stretli a ktorí nepretrhli duchovné puto so spisovateľom, ako aj tým, ktorí dohliadli na jej jazykovú a grafickú podobu; v posledných mesiacoch sa tak bežný režim „zásvetia“ narušil („a či porušil, ba až rozrušil“). No tak sa mi vidí (alebo si to len namýšľam), že Alfonz Bednár to so zhovievavým úsmevom prijíma...

Kristína Krnová

---

¹ BEDNÁR, A. – BEDNÁROVÁ-KENÍŽOVÁ, K.: *Z rozhovorov alebo Edele a iné veci tohto sveta*. Bratislava : CAUSA editio, 1994, s. 25.

„Dielo vznikne pre potreby spoločnosti, no ak má viac sily a krásy, než spoločnosť potrebuje, žije to dielo i po zániku dotyčnej spoločnosti ďalej, a to je mýtus. Nejde len o dielo napísané, ale aj o vyrozprávané. Dielo pretrvá, stane sa i to, že ľudia zabudnú aj na autora, na pôvod – mýtus ostane, živý je a živí ľudí ako duchovný chlieb a dvíha ich z duchovnej mŕtvy. Literárne dielo musí mať mýtický dych, mýtický van – prameňom a zárukou je autorova fantázia. Literatúra faktografická sa ťažko stane mýtom, pri zmene spoločnosti väčšinou zanikne.“

„Mýtus, ako som ti, myslím, už povedal, je prepodstatnenie skutočnosti, dlhodobnej ľudskej skúsenosti, mýtus je schopný skúšať, preverovať konzumenta epických a dramatických diel, mýtus skrýva v sebe schopnosť stále byť aktuálny, stále pôsobiť. A ešte všeličo by sa dalo povedať v prospech mýtu, mýtus zušľachťuje, nadstavuje človeka – taký zušľachtený, nadstavený človek má zo seba samého, zo svojho života aspoň chvíľkový záblesk radosti, a to nie je maličkosť, taký záblesk radosti je schopný človeku osvietiť mnoho rokov života ináč sivého a trudného.“

Alfonz Bednár

REČ PRI ODHAĽOVANÍ PAMÄTNEJ TABULE ALFONZA BEDNÁRA V NEPORADZI 23. AUGUSTA 2009

Július Vanovič

Redakcia časopisu Tvorba

Vážení spolurodáci Alfonza Bednára,
vážená rodina Alfonza Bednára,
milí priatelia!

Nemohlo byť lepším, dôstojnejším korunovaním osláv sedemstoštyridsiateho výročia založenia Vašej obce, ani Vašich tradičných hodov, ako tento mramorový hold najväčšiemu rodákovi Rožňovej Neporadze, najväčšiemu slovenskému prozaikovi štyroch komunistických desaťročí – ktorý by sa bol tohto roku dožil 95 rokov a ktorý zomrel pred dvadsiatimi rokmi.

Na týchto miestach, v tomto okolí prežil detstvo a mladosť, sem sa ako dospelý vracal, tu padli do jeho vnímavej duše semená, ktoré rástli, rozvíjali sa v ňom, dozrievali – a urobili z neho veľkého prozaika. Bez Rožňovej Neporadze nebolo by toho Alfonza Bednára, ktorý má v dejinách slovenskej literatúry svoje meno výsostne zapísané navždy.

Počúvajte, čo hovorí sám:

„Zážitky z detského veku, z detstva i mladosti sú kdesi hlboko zakorenené, na samom dne, naozaj veľmi hlboko, a čím je človek starší, tým viac a častejšie sa detské i mladé zážitky odvíjajú, odlepujú sa akoby akési lístky a vynárajú sa nad hladinu, nielenže sa vynárajú, ale aj veľmi prekvapujú. A prekvapujú aj rečou,... slovičkami, frázami z môjho rodiska.“

Keď mu v roku 1938 zomrie starší brat, a on ako vysokoškolák príde z Prahy na pohreb – ako píše – príde do „atmosféry akoby vyčítavého, strašného plaču. Ten plač mi vyčíta doteraz: *Nemal si ísť študovať! Nemal si chodiť do škôl! Peniaze, všetky peniaze išli na teba, ten chudák nebohý sa nemal za čo ísť liečiť. Prečo len chudák musel umrieť?*“ Sám vraví, že to bola a zostala „rana, jazva, opäť jazva veľmi boľavá“.

ALFONZ BEDNÁR – PROZAİK V TRVALEJ OPOZÍCII

Vladimír Petrik

Ústav slovenskej literatúry, Slovenská akadémia vied, Bratislava

Roku 1987 sa konala na londýnskej univerzite konferencia o slovenskej próze. V jej záhlaví bolo vročenie: 1954. Dátum sme dešifrovali tak, že v tom roku vyšiel na Slovensku román Alfonza Bednára (13. októbra si pripomíname storočnicu jeho narodenia) *Sklený vrch*. Ten sa v prostredí anglických slavistov a slovakistov považoval za dielo, ktorým sa slovenská literatúra začala zbavovať schematizmu a ktoré signalizovalo začiatok celkovej literárnej obrody.

Toto jednoznačné stanovisko ešte nebolo v domácich reláciách celkom zaužívané. Slovenská kritika, aj tá nekonformná, nachádzala v Bednárovom románe okrem pozitív aj rozličné nedostatky (prílišnú konštruovanosť a schematizmus naruby), a tak sa nechápal ako medzník. No postupom času sa začal aj doma oceňovať ako do značnej miery prelomové dielo. Ale čas spoločenskej, a teda aj literárnej obrody sme posúvali do druhej polovice 50. rokov. Za spoločensko-politický obrat sa pokladal rok 1956, rok zásadnej kritiky stalinizmu. V tom istom roku sa uskutočnil II. zjazd Zväzu československých spisovateľov a ten sa tvrdo postavil proti predošlej literárnej etape a literatúre ako výsledku ideologického prinucovania a diktátu moci, a tak pozitívne ovplyvnil celú situáciu v kultúre a literatúre.

Ale fakt, že Bednárovým *Skleným vrchom* sa predsa len začalo čosi nové, potvrdili oficiálne výpady proti autorovi, verejné odcudzovanie tvorby tohto typu a zastrašovanie spisovateľov. Alfonz Bednár sa stal pre režim nežiaducim a ako sa ukázalo, takýto postoj si režim zachoval takmer až do jeho smrti.

Historicko-spoločenským pozadím románového príbehu v *Sklenom vrchu* je Slovenské národné povstanie. Autor ho vníma ako mravnú hodnotu a takto ho konfrontuje so súčasnosťou. Bezprostredne sa ho dotýka aj v novelách *Hodiny a minúty* (1956) a *Cudzí* (1960). Oná konfrontácia dopadla pre súčasnosť veľmi zle. Bednár prišiel s názorom, že súčasnosť zradila povstalecké ideály. Vzдалa sa morálky a bez nej sa nedá vybudovať nič. Celkom otvorene hovorí o tom v poslednej novele zbierky *Hodiny a minúty*, ktorú nazval *Rozostavaný dom*. Je to kritika povojnového budovania bezohľadného k ľuďom, kde je človek

LITERÁRNOVEDNÉ NÁVRATY K ALFONZOVI BEDNÁROVI

Viera Žemberová

Inštitút slovakistických, mediálnych a knižničných štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Literárna veda¹ sa osobnosti a tvorbe spisovateľa Alfonza Bednára venovala sústredene od jeho prozaického debutu v päťdesiatych rokoch. Literárna kritika i literárna história sa k jeho autorskej tvorbe a umeleckému prekladu vracajú, keď na to vznikajú výzvy, pri riešení ktorých by jeho nazeranie, postupy a zdôvodnenia poskytli návod a odpoveď na to, čo sa spája buď s jeho tvorbou, alebo s nazeraním na problém jazyka, literárnej tvorby a konkrétneho textu, na etiku a filozofovanie o živote, na potrebu, opodstatnenosť a hodnoty premietnuté do literárneho spracovania existencie jednotlivca, spoločenstva či do poznávania človeka a jeho hlbinej podstaty.

Po knižnom vydaní (literárnych) rozhovorov (Kenížová-Bednárová, 1994) sa ponúka zámer vrátiť sa k Alfonzovi Bednárovi (1914 – 1989) a vo výskumných záberoch prítomnej literárnej vede aktualizovať hodnotu jeho literárneho odkazu prostredníctvom jeho nazerania na jazyk, text, literárnu kritiku, literárny život, na kultúrnu prax a na autorskú stratégiu uplatnenú v autorovom chápaní teórie textu, poetológie, estetiky textu, noetiky a hodnoty, čiže zmyslu aj vlastnej literárnej tvorby v čase, keď aj jeho texty umelecky výrazne aj noeticky osobito, voči dobovej nazeracej norme tenzijne, dotvárali profil modernej slovenskej literatúry druhej polovice minulého storočia.

Rozhovor, literárny rozhovor, považoval Alfonz Bednár tak ako iné priamo zaznamenané rozprávania (sa) za prirodzene nedokonalé, podľa všetkého počítal pri tomto verdikte so spontánnosťou zúčastnených pri vyjadrovaní sa k tomu, čoho sa dožadovala otázka, téma, podnet, aj preto také rozhovory prijímal ako „torzovité“, v ktorých „je akýsi harmonický neporiadok“ (Kenížová-Bednárová, 1994, s. 120). V tejto súvislosti sa prítomnosť ním predpokladaného sprítomňovania harmonického neporiadku dostáva do nedramatického napätia Bednárovho rozhodovania sa, ako sa prípadné publikovanie

---

¹ *Alfonz Bednár*. Personálna bibliografia. Zostavila Etela Viskupová (Kenížová-Bednárová, 1994, s. 325 – 376).

PREKLADAJÚC HEMINGWAYA

Ján Vilikovský

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Nestretali sme sa často, vlastne v prvých rokoch len pracovne, ale Alfonz Bednár bol osobnosťou, ktorá sa každému nezmazateľne vryla do pamäti. Akoby bol v nadživotnej veľkosti – ani nie fyzickým zjavom, hoci bol urastený do výšky aj do šírky, ale duchom, obostierala ho akási aura pokoja, nadhľadu nad vecami. Zdalo sa, že stojí na zemi pevnejšie ako vy, že ho pridrža neviditeľná kotva, ktorá pritom nijako nebráni vzletu.

Zoznámili sme sa v „starej“ budove Slovenského spisovateľa na Gajovej ulici (dnes je na nej pamätná tabuľa pripomínajúca Vianočnú dohodu z roku 1943). Bolo to kedysi v lete roku 1959, len pred pár týždňami som spromoval, hoci už pol roka som bol zamestnaný, a mal som za sebou prvú zredigovanú knihu – tri zväzky prvej časti Galsworthyho *Forsytovskej ságy*, ktorá vážne ohrozovala spomínanú promóciu, lebo hrozilo, že pre ňu nestačím dokončiť diplomovú prácu. Bola to vôbec nešťastná kniha, pôvodný redaktor ju odmietol, tak si počkala na mňa a ja som sa pre ňu veľmi zle rozišiel s prekladateľom, ku koncu sme už vôbec spolu nekomunikovali, ani len písomnými odkazmi. Dnes si myslím, že do značnej miery bol na vine šibeničný termín, ktorý nás oboch dlávil, takže on vyrábal vety, kde chýbal prísudok, a ja som to príslušne oceňoval marginálnymi poznámkami na rukopise.

Po tejto epizóde – ktorá by mimochodom vynervovala aj oveľa ostrieľanejšieho redaktora – som sa potešil, keď som sa dozvedel, že ďalším autorom, ktorého dostanem na stôl, bude Hemingway. Komu zvoní hrana. Trochu ma len znepokojovalo, či sa moja forsytovská aféra nerozniesla, a mal som aj istú trému pred všeobecne rešpektovaným spisovateľom – pretože vtedy bol Alfonz Bednár v prvom rade spisovateľom, odbočenia k filmu prišli až neskôr. Ako spisovateľ nebol v oficiálnej tabuľke na prvých miestach, na to boli iní, ale „mlčiaca väčšina“ ho mala v osobitnej úcte, pretože sa nepridržal prevládajúcich šablón. Prevládajúcich nielen preto, že mali odporúčanie „zhora“, ale aj preto, že do značnej miery odrážali myslenie a postoje vtedajších čierno-bielych čias. Bednár odmietal byť konformný, mal svoj pohľad na veci a hlásil sa k nemu. Odmietal paušálne zaradiť človeka

ALFONZ BEDNÁR – PREKLADATEĽ

Jana Tesařová

Ústav svetovej literatúry, Slovenská akadémia vied, Bratislava

Vo svojom príspevku sa budem venovať prekladovej tvorbe Alfonza Bednára, ktorá, žiaľ, zostáva v tieni jeho vlastnej literárnej práce. Pritom prekladom a prekladaniu sa Bednár venoval zo tri desaťročia súběžne s pôvodnou prozaickou a filmovou tvorbou, takže prekladateľská činnosť predstavuje významnú a organickú zložku jeho tvorivého naturelu.

Okrem baladického románu I. Olbrachta *Nikola Šuhaj lúpežník* (1961, 1977), ktorý patrí k vrcholným dielam významného českého prozaika, Bednár prekladal anglofónnu beletriu a slovenským čitateľom sprístupnil diela významných osobností anglickej (G. B. Shaw, J. Galsworthy, D. Defoe, J. K. Jerome, A. C. Doyle, N. Balchin) i americkej literatúry (S. Lewis, J. London, M. Twain, E. Hemingway a i.).

Bednárova prekladateľská aktivita sa začína v druhej polovici 40. rokov, keď preložil jeden z najúspešnejších románov z povojnovej anglickej literatúry – knihu N. Balchina *Mine Own Executioner*; v slovenčina vyšla s názvom *Sám sebe katom* (1946). S odstupom času si na svoje útrapy s prekladáním Balchinovho románu spomínal takto: „Knihu *Mine Own Executioner* som ponúkol do vydavateľstva SPKK. Redakcia knihu po mojom krátkom referáte a posudku prijala, dostal som zmluvu a pustil som sa do prekladu, nemal som, pravda, ešte ani tušenia, čo všetko ma čaká. Po čase som preklad dokončil a odovzdal. Krátko nato si ma redaktor zavolať, a to až domov, preberali sme rukopis stránku za stránkou a redaktor celú túto vec zhrnul nakoniec tak, no teda preklad vraj nie je, ako má byť, preklad je vecou spisovného jazyka a spisovný jazyk slovenský má vraj byť taký, ako bol jazyk redaktorovej starej mamy. To bola slovenčina, a tak teda, nielen podľa mienky spomenutého redaktora, ale aj podľa mienky iných, to bola slovenčina, ktorá mala stačiť na preklady z cudzích literatúr! Pravdaže, nestačila, preklad je miestami smiešny, nečitateľný, a ak by sa raz vyskytol taký veteránista, ktorý by sa aj takými starými a smiešnymi prekladmi zapodieval, nech mi tie nečitateľné miesta prepáči! Reč redaktorovej starej mamy nestačila na londýnske prostredie, na prostredie londýnskej spoločnosti, psychiatrickej kliniky, na prostredie japonského

POKUS O SOCIOLINGVISTICKÚ ANALÝZU ROMÁNU ALFONZA BEDNÁRA AKO SME SUŠILI BIELIZEŇ

Klára Buzássyová

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, Slovenská akadémia vied, Bratislava

Satirickému románu Alfonza Bednára *Ako sme sušili bielizeň* sa ušli od literárnych kritikov kontroverzné hodnotenia. Na jednej strane prikre odsúdenie reprezentantom mladšej generácie B. Hochemlom, v ktorom nechýbajú ani také sudy ako „(...) je to tézovitá próza, neepická epika, o sociologickej hodnote nás nič, ničové nič nepresvedča“; „(...) pranierujú či spomínajú sa tu nešváry (ľahostajnosť k devastácii životného prostredia, úplatkárstvo, obdiv Západu, podpultový tovar – dopl. K. B.), vďačné motívy až témy drobných satirických žánrov v Roháči a pod.“ (1986). Na druhej strane je pozitívne ocenenie P. Števčka (1986), ktorý, hodnotiac spomínaný román na pozadí celého Bednárovho diela vrátane satirických próz, pokladá A. Bednára za „(...) najkvalifikovanejšieho majstra rozprávača, za nášho najväčšieho epického mysliteľa v modernej próze súčasnosti.“ V Bednárovom diele ako celku aj románe *Ako sme sušili bielizeň* vidí dielo, ktoré „(...) umením vidieť, vedieť a neodpúšťať a navyše štýlovo diferencovať a podnecovať výrazové inovácie súčasného prozaičského umenia dlho a stále pôsobí dokonale fermentačne“ (1986). Románu *Ako sme sušili bielizeň* „(...) nechýba skoro nič, z čoho povstáva veľká literatúra nekompromisnej pravdy, plus literatúra autorsky svojprávneho štýlu“ (1986). Bednárovo rozprávačské umenie vysoko oceňujú aj I. Sulík (1979) a S. Rakús (1982).

Už z citovaných hodnotení vidieť, že predmetom literárnokritických recenzií aj ďalších interpretácií bolo ideové poslanstvo diela, jeho spoločenské vyznenie a samozrejme aj autorov štýl, pričom P. Števček nezakrýva fakt, že štýl A. Bednára je komplikovaný, náročný a nemusí každému vkusovo vyhovovať: „(...) posun k retardačnému zacloneniu výrazu, k zjednodušeniu dejovej vybavenosti novelistického či románového tvaru, k ťažšej, rozpisanej, metaforicky zaťaženej vete, k spôsobu myslenia, ktoré celé rozprávanie väčšmi spomaľuje než dynamizuje atď. – čo v zhode s B. Hochemlom možno nazvať aj neepickou epikou“.

BALADICKOSŤ ROMÁNU SKLENÝ VRCH A JEJ SÉMANTICKÉ AŠPIRÁCIE

Kristína Krnová

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vracat' sa k Bednárovmu *Sklenému vrchu* (Bratislava, Smena 1974) možno pripomína nosenie dreva do lesa, pretože na túto tému sa popísalo dosť. Dobrý román však „nikdy nemá dosť“ – tým, že sa opätovne prijíma ako živý text, ponúka sa aj novým interpretáciám. Preto sa domnievame, že napriek bohatej literárnovednej pozornosti, ktorej sa knihe i jej autorovi dostalo, obsahuje *Sklený vrch* skryté významy, ktoré sa v doteraz publikovaných zisteniach neobjavili. Ako implicitná sémantická zložka textu sa totiž mohli vynoriť len v zásadne odlišnej perspektíve, a to rovnako literárnovednej ako aktualizáčnej. Stručne povedané, *Sklený vrch* sa ešte vždy číta, ale pri jeho vnímaní a posudzovaní dochádza k posunom.

To najpodstatnejšie, čo literárna veda vyslovila na adresu *Skleného vrchu* (A. Matuška, I. Kusý, J. Noge, J. Števec, A. Bagin, I. Sulík, S. Rakús, P. Plutko) odznelo pred r. 1989, čím chceme poukázať na kontexty, v akých sa tieto názory pohybovali. Dnešným návratom k dielu a analyticko-interpretáčnym variantom, o ktorý sa pokúšame, nemienime tieto zistenia odmietnuť. Naopak, považujeme ich nielen za historicky opodstatnené, ale aj za podnetné, pretože ako špecificky determinované diskurzy inšpirovali aj naše úvahy. Mimochodom, spoločným menovateľom všetkých je okrem osobitostí spoločenskohistorického a literárnohistorického kontextu skutočnosť, že ich autormi boli muži, čo síce môže znieť lacno až konjunkturálne, ale nemusí byť irelevantné už vzhľadom na fakt, že ústrednou postavou románu je žena a problémy jej života sa sústreďujú v jej psychickom bytí. Napokon sama protagonistka spomína odlišnosť ženského a mužského myslenia, čo tiež podnecuje domnienky o možnom presahu „ženskej optiky“ ponad doterajšie literárnovedné závery. Naše formulácie, tieto ani nasledujúce, však neznamenajú žiaden samoúčelný feministický atak na doterajšie interpretácie románu, len pripúšťajú hypotetickú produktívnosť uvedenej odlišnosti.

Vráťme sa však k podnetom, t. j. k stručnej rekapitulácii literárnovedných názorov na román.

NARAČNÉ STRATÉGIE V KRATŠÍCH EPICKÝCH TEXTOCH ALFONZA BEDNÁRA

Gabriela Mihalková

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Inštitút slovakistických a mediálnych štúdií,
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

Z tvorby Alfonza Bednára, v ktorej sú zastúpené scenáre, preklady a najmä románové, novelistické a poviedkové texty, sa najviac odbornej pozornosti dostávalo prózam, vychádzajúcim knižne, na okraji záujmu literárnych vedcov zostávala (zostáva) Bednárova časopisecká tvorba, čo sa pokúsime v nasledujúcich riadkoch aspoň čiastočne napraviť – čiastočne preto, lebo predmetom príspevku bude len tá časť časopiseckej tvorby Alfonza Bednára, ktorá vyšla na stránkach *Slovenských pohľadov*¹, a opomenieme texty uverejnené v *Kultúrnom živote*,² *Živote*, *Práci*, *Domovej pokladnici*, *Československom vojakovi*, *Kultúre* a v *Slovenke*. K uprednostneniu *Slovenských pohľadov* nás viedla skutočnosť, že práve na stránkach tohto časopisu publikoval Alfonz Bednár najviac.

Alfonz Bednár uverejnil prvé prozaické texty v slovenských literárnych časopisoch pomerne neskoro, v *Slovenských pohľadoch* až v roku 1952 (č. 3, s. 173 – 193), keď ako tridsaťosemročný vydáva časť (piatu kapitolu) z veľkého románového celku *Role*, v nasledujúcom roku publikuje Alfonz Bednár v *Slovenských pohľadoch* (č. 2 – 3, s. 119 – 141) aj pätnástu kapitolu románového celku *Role*. Prítomnosť prozaických textov Alfonza Bednára na stránkach *Slovenských pohľadov* je od roku 1952 kontinuálna až do roku 1989, najintenzívnejšia v šesťdesiatych rokoch a len sporadická v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia. Nenáhodná prítomnosť či neprítomnosť Alfonza Bednára v *Slovenských pohľadoch* súvisí so zmenami v spoločnosti a potvrdzuje oprávnenosť názvu Vanovičovej monografie o Alfonzovi Bednárovi *Prozaik proti totalite* (2003).

---

¹ Bibliografia Alfonza Bednára bola spracovaná v knihe *Z rozhovorov alebo Edele a iné veci tohto sveta* (1994), v súpise textov uverejnených na stránkach *Slovenských pohľadov* chýba poviedka *Sedemadväť vizitiek* (*Slovenské pohľady*, 1973, č. 12, s. 59 – 67).

² Medzi tvorbou uverejňovanou v *Slovenských pohľadoch* a v *Kultúrnom živote* sú isté súvislosti, napríklad text na rozhraní medzi cestopisom a poviedkou *Autobusom do Bratislavy*, uverejnený v *Slovenských pohľadoch* (1960, č. 10, s. 1262 – 1275), vlastne nadväzuje na text *Autobusom do Ríma*, uverejnený v *Kultúrnom živote* (1960, č. 40 – 42).

CHRONOTOPY VO VOJNOVÝCH PRÓZACH ALFONZA BEDNÁRA

Jaroslav Vlnka

Katedra slovenského jazyka a literatúry, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

V novelách *Susedia* (1954), *Hodiny a minúty* (1955), *Kolíska* (1956), *Rozostavaný dom* (1956), *Zrub z kameňa* (1960) a *Cudzí* (1960), ktoré výraznejšie spracovávajú vojnovú tému, Alfonz Bednár využíva ustálenú kompozičnú výstavbu aj autorskú stratégiu. Jednotlivé diela ponúkajú určité časopriestorové koordináty, ktoré možno v rôznej miere dešifrovať, či dokonca konkretizovať. Autor volí naratívny postup náznaku a odkazu na historické udalosti, často presným dátumom označuje čas, o ktorom rozpráva, čím vytvára i vymedzuje miesto diania príbehu. V týchto súradniciach, pod vplyvom odvíjania reálneho času, nadobúda zreteľnejšie kontúry priestor. Vzhľadom na prezentované časové relácie a historické fakty je možné presnejšie konfigurovať chronotopy Bednárových próz. Slovenským ekvivalentom pojmu chronotop, s ktorým budeme pracovať, je časopriestor. Podľa ruského literárneho vedca Michaila M. Bachtina chronotop vyjadruje bytostnú spojitosť času a priestoru. „V literárnom a umeleckom chronotope splyývajú priestorové a časové indicie v zmysluplnej a konkrétnej jednote. Čas sa v ňom zhusťuje, stáva sa hmotnejším a umelecky viditeľným: priestor sa naopak intenzifikuje a zapája sa do pohybu, času, sujetu a histórie“ (Bachtin, 1980, s. 222). Najmä téza o zviditeľňovaní času a participovaní priestoru na histórii vystihuje analyzované diela.

V novele *Susedia* autor nenápadne uvádza historické fakty, pomenúva bojiská druhej svetovej vojny a informuje o postupe červenej armády. Vyjadruje predpoklad neodvratnej porážky nacistického Nemecka. Príbeh, v ktorom autor ponúkne iba rezumujúci náhľad do budúcnosti, sa odohráva počas vojny, pravdepodobne v časti územia, kde pôvodne prebiehalo SNP, no len nedávno ho zabrali Nemci. Jeden z protagonistov, partizán Masňák, spomína na snúbenicu, ktorá žije pri Nitre, čo je pomerne ďaleko. Ide zrejme o horské prostredie stredozápadného, či severozápadného Slovenska (podľa neskôr spresneného času oslobodenia), ktoré znovu obsadili fašisti, no napriek tomu sa vo vedomí ostatných postáv z partizánskeho odboja zrači neomylné tušenie nadchádzajúceho víťazstva nad fašizmom.

TEMATIZÁCIA OSAMELOSTI V ROMÁNE ALFONZA BEDNÁRA AD REVIDENDUM, GEMINI

Kristína Krnová

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

V podmienkach vývinu našej národnej literatúry je zrejmé, že tematické využitie osamelosti ako výsostne subjektívneho rozpoloženia človeka je neporovnateľne frekventovanejšie v lyrike ako v próze.¹ Prozaickému zobrazeniu psychického života človeka s jeho kolíznymi javmi otvorila dvere moderna, preto za prvý výskumne produktívny kontext považujeme umelecky mnohotvárný prúd modernej medzivojnovkej prózy, osobitne jej expresionistickú líniu (jedným z príkladov je geniálna štúdia fatálnej osamelosti v Urbanovej novele *Staroba*); podobné predpoklady epickej realizácie tejto témy nachádzame neskôr, v 40. rokoch, a to v naturizme a v konceptoch sujetových básnikov, ktorí intelektualizovali prózu nielen z vnútroliterárnych dôvodov (napr. tematické limity naturizmu), ale aj v dôsledku existenciálneho zneistenia v rokoch vojny, čo platí najmä pre tvarovanie Tatarkovho debutu *V úzkosti hľadania*.

Možnosti epickej tematizácie osamelosti sa znižujú v podmienkach vývoja po druhej svetovej vojne, a to v nepriamej úmere k etatizácii literatúry od konca 40. rokov. Samotná akceptácia ľudskej subjektivity bola v industrializovanej literatúre prvej polovice 50. rokov neprípustná, navyše osamelosť (súčasného/socialistického) človeka bola v príkrom rozpore s princípom triednej kolektivity štátnej ideológie implantovanej do gnozeologickej roviny súdobého umenia. Hľadanie tejto témy sa preto koncentruje do obdobia latentnej či zjavnejšej dezideologizácie umeleckej tvorby, čo popri druhej polovici 40. rokov s rezíduami predvojnových modelov epiky platí pre generačne a umelecky diferencovanú prózu od konca

---

¹ Osamelosť človeka (alebo skupiny ľudí) sa na rozdiel od samoty vymedzuje ako „zásadne subjektívna hodnotová skúsenosť“ (Palenčár, 2003, s. 182). Rozumie sa ňou neprítomnosť hodnotovo významnej (chcenej a očakávanej) jednoty medzi jednotlivcom a niekým (i niečím?) iným. Spomínanú jednotou predstavuje napr. emocionálna, morálna, sociálna i duchovná blízkosť (integrita, spolupatričnosť a pod.), čo nemusí korelovať s fyzickou (časopriestorovou) blízkosťou. „Znamená to, že človek, ktorý je *sám* vo vyššie zmienenom zmysle, *nemusí byť osamelý* (subjektívne mu nik a nič nechýba) a naopak, ten, kto je fyzicky obklopený inými (a teda podľa definície nie je sám), sa takým môže cítiť“ (Palenčár, 2003, s. 182).

Vážená pani profesorka Kristína Krnová,

keď ste ma zhruba pred polrokom oslovili, aby som prispela do pripravovanej publikácie, ktorú ste sa podujali zostaviť k stému výročiu narodenia môjho otca, Alfonza Bednára, Vaša ponuka ma potešila, no potešil ma predovšetkým záujem o otcovo literárne dielo, Vaša energia a vôľa knihu pripraviť. Nerozvážne som príspevok prisľúbila. Neuvedomila som si v dostatočnej miere svoje postavenie, ktoré by principiálne malo byť pozíciou diskrétného odstupu. Za píšuceho človeka, v prípade, keď má čo povedať a jeho hlas by mohol a mal zavážiť, má hovoriť predovšetkým samo dielo a o jeho diele kompetentní literárni vedci a kritici.

Hľadala som dlho, rozmyšľala, ako začať ten nerozvážne prisľúbený príspevok. Napokon som ho aj napísala ako spomienku dcéry na otca v zmysle toho, čo prežíval z ľudského, človečenského hľadiska v súvislosti s tým, čo napísal, ako písal, ale najmä som sa v koncepte textu chcela dotknúť problémov – ľudských problémov, nie literárnych – teda problémov s vydávaním niektorých kníh. Rozhodla som sa však napísaný text nepublikovať. Dôvodov je niekoľko, ale ten najzávažnejší sa týka práve diskrétného odstupu. Pokúsim sa Vám aspoň časť týchto dôvodov objasniť.

Ten, kto veľa číta, píše, prekladá – robím to aj ja – ten, kto narába s jazykom a je naň citlivý, pozná nečakané záblesky, keď sa v istej chvíli odrazu z textu, z prúdu reči, z počutého vynorí jednotlivé osamotené slovo a rezonuje v myslí, v uchu tak, že si ho stále všimáte, neviete sa ho zbaviť. Púta pozornosť frekvenciou výskytu, svojou nástojčivosťou a lepkavosťou, až sa začne z neho utvárať istá významová bublina javovej skutočnosti upozorňujúca na čosi, čo sa odohráva okolo vás. Takým lepkavým slovom sa v súčasnosti stalo slovo *príbeh*. Všetko okolo nás je príbehom, všetko sa vysvetľuje cez príbeh, každý sa cíti povolaný, ale nanešťastie aj vyvolený vyrozprávať svoj príbeh. Svoj príbeh majú aj mestá, banky, obchodné centrá, chrámy konzumu... A z príbehu, z ukradnutého a nasilu prisvojeného slova, ktorého domovským teritóriom je literatúra, sa stáva floskula. Floskula v pravom slova zmysle.

Príbehy rozprávajú aj dcéry o svojich matkách, otcoch, slovom deti o rodičoch bez ohľadu na to, čo si kto zaslúži a či je toho hoden. Bez ohľadu na to, či a ako to súvisí s literatúrou, s kultúrou, a tak by sa dalo ešte dlho pokračovať. Za takéto už knižné príbehy sa dokonca udeľujú literárne ceny. Všetci spomínajú a opisujú javovú skutočnosť. Iste – za

Názov: **Alfonz Bednár svojej dobe a dnešku (Spomienky a literárnoviedné reflexie)**
Editorka: prof. PhDr. Kristína Krnová, CSc.
Jazyková korektúra: Mgr. Lujza Urbancová, PhD.
Technická úprava: Mgr. Hana Odokienko Fodorová
PhDr. Ingrid Balážová
Návrh obálky: Mgr. Hana Odokienko Fodorová
Náklad: 150 kusov
Rozsah: 140 strán
Vydanie: prvé
Formát: A5
Vydalo: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Filozofická fakulta
Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o. Košice

ISBN 978-80-557-0811-9